

podporniki sosednje občine Velike Poljane, pomagali pa so tudi pri izgradnji ceste in železnice skozi Ortnek.

Janez Kozler III. je zapustil posestvo v Ortneku najmlajšemu sinu Janezu Baptistu I. 1892, ki je bil poročen s sestrično Olgo. Po njegovi smrti se je Olga poročila z Antonom Rudežem iz Ribnice, posest pa se je razdelila med tri otroke. Kasneje so celotno ortneško posest prenesli na sina Oskarja Kozlerja.

VELEPOSEST PEKEL V ČASU LASTNIŠTVA OSKARJA KOZLERJA

Kozlerjeva posest je bila precej razdrobljena. Največ je bilo gozda in obdelovalne zemlje, in sicer na Ljubljanskem barju, v okolici Ortneka in Karlovice. Osrednja gospodarska dejavnost je bila gozdarstvo. Zaradi agrarne reforme po 1. svetovni vojni je velik del posestva prešel v last okoliškim občinam.

Pri zaposlovanju je Oskar upošteval izkušnje in vnemo delavcev. Tisti, ki so bili bolj izobraženi, so imeli pomembnejše službe. Oskar je tudi finančno podpiral izobraževanja otrok večjih delavcev.

Na veleposestvu so bili stalni in sezonski delavci. Stalni so delali 8 ur na dan, vključno z nedeljo. Žene delavcev so delale na njivi ali pomagale pri gospodinjstvih opravilih. Oskar je svoje delavce plačeval. Plača je bila odvisna od učinkovitosti dela in števila opravljenih ur. Stalni delavci so lahko najeli delavska stanovanja in dobili uniforme ali nekatere dobrine. Imeli so možnost izposoje denarja in kupovanja na kredit. Kozlarjeva družina je bila pozorna do delavskih otrok. Ob praznikih, npr. ob Miklavžu, so otroke tudi obdarili. V družini Kozler so bili sorodniki zelo pomembni, zavedali so se svojih korenin in povezav. Tradicionalen družinski lov je bil tipično družinsko srečanje. Imeli so tudi piknike na gradu Ortnek.

Vodja posesti Göderer je v posvetovanju z gospodarjem Oskarjem nadziral celotno delo na posestvu. Na poljih so sadili in urejali vrtove ter širšo okolico. Delo v gozdu in lovišča so nadzirali gozdni čuvaji, delo na žagi pa je nadziral obratovodja, ki je tudi prodajal blago. Delo je bilo razdeljeno na dva dela: skrb za delovanje žag in parnega stroja ter delo z lesom (tesanje, žaganje...). Služinčad, ki je oskrbovala družino, je nadzorovala Oskarjeva žena. Njegova otroka sta imela svojo vzgojiteljico in nista se družila z vaškimi otroki. Grad je vseboval tudi upravo posestva.

Med drugo svetovno vojno je Oskar Kozler hkrati ohranjal dober odnos z okupatorjem in materialno pomagal partizanom. Po vojni je bilo vso njegovo premoženje nacionalizirano, zato se je družina nastanila v upraviteljevi hiši. Oskar se je želel zaposliti kot državni uslužbenec, a je postal taksator, kasneje pa gozdni tehnik – delo na žagi se je končalo s požarom l. 1952.

6 HUDI KONEC NAD ORTNEKOM

GRAD V HUDEM KONCU OZ. GRAD ORTNEK

Grad v Hudem Koncu oz. grad Ortnek je bil eden izmed najmočnejših ortenburških gradov na Dolenjskem, ki je dobro zavarovan stal na skalnem obronku. Zgrajen je bil najverjetneje v 13. stoletju. Poleg običajnih grajskih struktur je imel še zidan, mostič, grajski vrt ter mogočen stanovanjski stolp. Danes porušen, grad je nekoč imel tloris v obliki trikotnika.

Po Ortenburžanih v 14. stoletju so kot lastniki sledili grofje Celjski, Habsburžani, Lambergi, Mosconi in do leta 1820, ko ga je kupil Janez Kozler, Lichtenbergi. Kozlerjevi dediči so grad posedovali do konca 2. svetovne vojne.

Kozler je bil trgovec s sadjem. Med službeno potjo je opazil grad in ga po rojstvu sina kupil. Ker gradu ni pogosto obiskoval, ga je dal v oskrbo Matevžu Logarju. Kozlerjeva družina se je na grad v Hudem Koncu iz Koč preselila šele leta 1926. Zaradi slabe dostopnosti, dokaj neudobnega življenja in napada kmetov na grad med revolucijo pa so se Kozlerjevi preselili v dolino, v svoj vodni mlin, ki so ga razširili v grad Pekel.

7 SVETI GREGOR

PETER KOZLER KOT DOMOLJUB IN NARODNI BUDITELJ

Družina Kozler je živela v Kočah pri Kočevski Reki in je bila kočevskega porekla. Petrov materni jezik je bila nemščina, kasneje pa se je naučil tudi osnov slovenščine in italijanščine. Svoje šolanje je začel pri duhovniku Jakobu Jerinu na Sv. Gregorju, nadaljeval pa ga je v Ljubljani v osnovni šoli, v štiriletni gramatikalni šoli ter v humanitetni šoli. V Italiji je študiral logiko in fiziko, na Dunaju pa pravo. Najprej je bil zaposlen na kriminalnem in civilnem sodišču, delal je kot sodni pisar, kasneje tudi kot pomožni uradnik ali adjunkt. V Pazinu in Tolminu je leta 1852 napredoval do namestnika državnega tožilca, leta 1854 pa v Gorici v vodjo državnega tožilstva.

Njegovo najpomembnejše delo je Zemljovid slovenske dežele in pokrajin (1853). Dejaven je bil tudi kot politik, saj je sodeloval v pomladi narodov in pri pripravi programa Zedinjena Slovenija. Ta program je vseboval tri pomembne točke: združitev Slovencev v eno državo z lastnim parlamentom, uvedbo slovenskega jezika v urade in šole ter nasprotovanje vključitvi v nemško državo.

Svojo slovensko narodno zavest in domoljubje je razvil prav na Sv. Gregorju in kasneje v Ljubljani, kjer je spoznal Franceta Prešerna. Sodeloval je še z mnogimi znanimi osebami tedanje dobe, v Ljubljani je namreč bival pri licealnem profesorju Janezu Kersniku.

Deloval je tudi kot publicist. Sprva je svoje članke objavljajal pod psevdonimom P. Slemenski, ki je povzet po gorskem slemenu prav pri vasi Sv. Gregor. Leta 1848 je ta psevdonim opustil, in se pod članke začel podpisovati s svojim pravim imenom. V časopisu Kmetijske in rokodelske novice je objavil idejo za uvedbo slovenskega jezika v urade in šole, zagovornike nemščine v državnem zboru pa je ostro kritiziral. Bil je redni dopisnik prvega slovenskega političnega lista Slovenija. V članku Slovenci na Ogrskim je podrobno opisal njihovo življenje, družbeni položaj, običaje in jezik. Objavljal je tudi domoljubne članke v nemščini, ki so pripravljali teren za izdajo zemljevida. Delo Program leveice avstrijskega državnega zbora glede slovenske in italijanske Avstrije je odprto izražalo vse njegove namere, zahteve in stališča glede Slovenije kot samostojne države. Kozler je v njem govoril o Slovenski Avstriji kot enakopravni državi vsem ostalim. Prav tako pa je sodeloval tudi pri izvedbi številnih javnih in kulturnih prireditev.

8 KOČEVJE – TURISTIČNI KOMPLEKS JEZERO

PETER KOZLER KOT GOSPODARSTVENIK

Po opustitvi advokature leta 1864 je Peter Kozler prodal očetovo trgovino na Dunaju in skupaj z bratoma in sestro kupil posestvo Cekinov grad na obrobju Ljubljane. Ker se je tam nahajal odličen vodni vir, so se leta 1866 odločili za izgradnjo pivovarne. Istega leta so ustanovili družbo »Bratje Kosler«. Vpisana je bila pod imenom »Bratje Kosler - proizvodnja piva in alkoholnih pijač«. Obratovati je začela junija 1867. Najprej jo je vodil Peter Kozler, ki je posmrtno prejel naslov pivovarniškega mojstra.

Začetna zmogljivost pivovarne je bila 27.500 hl piva na leto. Poganjal jo je parni stroj, zaposlovala pa je 29 delavcev. Leta 1896 so ime spremenili v »J. Kosler jun & co«. Leta 1909 se je

podjetje združilo z več manjšimi pivovarnami (med njimi je bila tudi Ferlesova pivovarna v Kočevju) v delniško družbo Pivovarna Union d.d. in v njej so bili zastopani tudi bratje Kozler. Pivovarna Union se je hitro širila, po letu 1894 se je razvila v enega največjih industrijskih obratov na Kranjskem. Po 1. svetovni vojni so pivovarno modernizirali; danes pa v njej proizvajajo več vrst piva, brezalkoholne napitke, osvežilne pijače ter pekovski kvas.

Peter Kozler je bil tudi ustanovitelj Trbovljske premogokopne družbe, ki je bila z dnevnim kopom rjavega premoga prisotna tudi v Kočevju na območju današnjega Rudniškega oz. Kočevskega jezera. Peter Kozler je bil tudi član upravnega odbora Kranjske gradbene družbe in podpredsednik Kranjske eskomptne družbe. Bil je eden glavnih bančnikov, pospeševalec gradnje železnic in napredka v kmetijstvu. Predlagal je tudi izgradnjo kmetijskega muzeja, ukvarjal pa se je tudi s politikom in bil član deželnega zbora. Občinam in knjižnicam je pošiljal brezplačne odtise svojega zemljevida in finančno podpiral razna društva.

Besedilo: dijaki GSŠ Kočevje (KIC 3. letnik)

Mentorica: Mojca Adamič Varga, prof.

Risbe: Maja Lovšin

Oblikovanje zemljevida: Luka Varga

Koordinatorica projekta: Ana Mihelič, prof.

Viri:

FERENC, Mitja, in ZUPAN, Gojko. 2012. Izgubljene kočevske vasi: Nekoč so z nami živeli Kočevski Nemci. 2. del : K-P. Oddelek za zgodovino filozofske fakultete : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. ISBN 978-961-237-515-7.

KORDIŠ, Ivan. 2014. Peter Kozler: Zemljovid slovenske dežele in pokrajin. Kočevje: Pokrajinski muzej Kočevje. ISBN 978-961-6517-23-2

KOS, Lucija. 1995. Koslerji na Ortnškem: Seminarska naloga. Ljubljana: samozaložba.

Fotografiji na naslovnici:

Peter Kozler, Zemljovid slovenske dežele in pokrajin, 1871

Pokrajinski muzej Kočevje

Peter Kozler (1824–1879), tretji, najmlajši sin Janeza Kozlerja II., foto L. Angerer, okoli 1870

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

KOZLERJEVA POT

PROJEKT GIMNAZIJE IN SREDNJE ŠOLE KOČEVJE

1 KOČEVJE – POKRAJINSKI MUZEJ KOČEVJE

ZEMLJOVID SLOVENSKE DEŽELE IN POKRAJIN

Peter Kozler se je po marčni revoluciji l. 1848 pridružil gibanju za združitev vseh Slovencev. Društvo dunajskih Slovencev je ustanovilo program Zedinjena Slovenija, katerega glavna ideja je bila združitev Slovencev v isto državo. Kozler je skupaj z Antonom Globočnikom določil barve slovenske zastave.

Njegovo največje delo za Slovence je Zemljovid slovenske dežele in pokrajin. Leta 1848 je začel zbirati gradivo, s pomočjo katerega bi izrisal slovensko etično ozemlje. Pri zarisovanju meja je moral sam zbrati in preveriti podatke, saj si ni mogel pomagati z obstoječimi zemljevidi. Neznani bakrorezec je jeseni 1848 izdelal poizkusni odtis. Kozlerju so zemljevid pomagali dodelati znanci, prijatelji in duhovniki. Med oktobrsko revolucijo je bakrorezec izginil skupaj s ploščo; l. 1851 se je ta našla in Kozler je nadaljeval z delom. Dokončan zemljevid je poskusno odtisnil leta 1852.

Ko so avstrijske oblasti leta 1852 zaplenile 422 izvodov zemljevidov, ker naj bi prikazovali neobstoječo politično tvorbo, je bil Kozler poslan pred sodišče, a je bil oproščen vseh obtožb. Med letoma 1853 in 1861 je Kozler večkrat zaprosil za dovoljenje za izdajo zemljevida, vendar je bil vedno zavržen. Tako je Kozlerjev zemljevid z letnico 1853 prišel v javnost šele leta 1861.

Ozemlje, ki ga je Kozler vrisal na svoj zemljevid, znatno presega ozemlje današnje Slovenije. Zavzema veliko avstrijskega ozemlja, Slovincem pa je prisodil celotno Istro in del Kvarnerja, Bela krajina in Gorjanci pa naj bi pripadali Hrvaški. Zemljevid obsega Koroško, Kranjsko in Primorsko s Kvarnerskimi otoki. Znotraj slovenskega etničnega ozemlja so vsa krajevna imena zapisana v slovenščini.

Leta 1864 je bilo ustanovljeno prvo vseslovensko društvo za izdajanje znanstvenih, poljudnih in drugih knjig v slovenskem jeziku z imenom Slovenska matica. Peter Kozler je kot član društva članom poklonil 707 zemljevidov ter društvu daroval avtorske pravice zemljevida.

Do danes je zemljevid doživel že kar nekaj ponatisov in reprodukcij, vendar so bili vsi predelani. Šele leta 2002 je Nova revija izdala natis, ki ustreza originalu po velikosti in barvi papirja, leta 2012 pa je ponatis, ki je prav tako popolnoma ustrezal originalu, izdal Pokrajinski muzej Kočevje. Vsi ponatisi in faksimili so bili izdelani po originalu iz leta 1853.

2 KOČEVSKA REKA – ROJSTNA VAS JANEZA KOZLERJA II.

JANEZ KOZLER II. – ZAČETNIK DRUŽINE KOZLER

Janez Kozler II., oče Petra Kozlerja, se je rodil leta 1780 v Kočevski Reki. Po zaslugi Janeza Kozlerja II. družina Kozler še danes velja za premožno. Najprej se je ukvarjal s krošnjarjenjem in trgovino z južnim sadjem in tako hitro obogatel, denar pa je vlagal v nepremičnine. V lasti je imel več posestev in nepremičnin v večjih mestih (Dunaj, Trst, Ljubljana...), med drugim grad Ortnek in Kozlerjevo palačo v Ljubljani. Veljal je za enega najbogatejših ljudi v tedanji Kranjski. Bil je strokovnjak za postavljanje vodnih naprav (cistern).

3 KOČE – ROJSTNA VAS PETRA KOZLERJA

KOČE V KOZLERJEVEM ČASU

Vas, v kateri je prebival Peter Kozler, se je imenovala Koče. V tem času je imela vas cerkev in 24 hiš, ki so bile strnjeno postavljene ena ob drugo, za njimi pa so bila postavljena razna gospodarska poslopja. Vas se je na južni strani zaključevala prav s Kozlerjevo hišo.

ROJSTNA HIŠA PETRA KOZLERJA - KOČEVARSKA HIŠA

Kozlerjeva hiša ima značilnosti kočevarske hiše, ki so bile skel-etno grajene, kombinirane z lesom, opeko in kamnom, s strmimi strehami. Bile so vzdolžne, s kuhinjo in vežo v sredini. Desno sta bili kamra in shramba, levo pa glavni del – hiša. Le hiše premožnejših so imele bele okenske obrobe. Razlikovale so se glede na teren (vrhkletne, vrhhlevne), poleg hiše pa so se običajno nahajali še lopa, skedenj, kašča, kozolec, svinjak včasih še vodnjak in čebelnjak. Kozlerjeva hiša je vrhkletna iz opeke in kamna, s strmo opečnato streho ter okenskimi robovi.

DRUŽINA KOZLER

Janez Kozler II. je bil poročen dvakrat. S prvo ženo je imel 3 hčere.

Po ženini smrti se je ponovno poročil in imel 3 sinove. Najprej so živeli v Kočah, nato pa so se preselili na grad Ortnek (Hudi Konec). Za Slovence je najpomembnejši Janezov najmlajši sin Peter Kozler, ki se je rodil l. 1824. Peter se je poročil z Marijo Zorman, s katero sta imela 5 otrok.

4 RIBNICA – GRAJSKO DVORIŠČE

PREPLET DRUŽIN KOZLER IN RUDEŽ

Družini Kozler in Rudež sta med seboj povezani z dvema porokama. Janez Kozler, brat Petra Kozlerja, se je poročil z Marijo Rudež. Olga Rudež, hči Petra Kozlerja, pa se je najprej poročila z Janezom Kozlerjem in rodila 3 otroke, po smrti moža pa še z moževim bratrancom Antonom Rudežem. Anton Rudež je za nizko ceno odkupil ribniški grad od grofa Filipa Cobenzla leta 1810. Leta 1945 je bil grad v večini porušen in požgan, pozneje pa obnovljen.

Olga je rojena kot najmlajši otrok Petru Kozlerju in ženi Mariji v Cekinovem gradu v Ljubljani 1874. Olga je rada potovala, ukvarjala se je z botaniko, glasbo, zgodovino, smučanjem, lovom, vozila je enega prvih avtomobilov v Ribnici in dala v Ribnici narediti dve vili za svoja sinova. Po smrti drugega moža so Kozlerji prodali ribniški grad in se preselili v Kraljevico

5 ORTNEK – GRAD PEKEL

KOZLERJEVI NA ORTNEŠKEM

Ruševine gradu Pekel, ki je bil v lasti Kozlerjev, se nahajajo malo stran od jedra Ortneka, ki leži ob prometni cesti Ljubljana-Kočevje. Stavba je bila prvotno mlin, ime pa je dobila po oglašanju mlina. Družina Kozler se je v grad Pekel preselila l. 1848 z gradu Ortnek, ker je bilo življenje tam preveč neudobno. Janez Kozler II. je grad zapustil sinu Janezu Kozlerju III., ki se je ukvarjal z gozdnim gospodarstvom. Kozlerji so bili tudi veliki finančni